

Principy autoevaluace z externího pohledu

Autoevaluace z pohledu České školní inspekce

Česká školní inspekce (dále ČŠI) jako tradiční, významnou, stabilizovanou a známou institucí na „trhu externí evaluace“, **se kterou školy musí počítat**. ČŠI má oproti některým jiným organizacím a firmám, které externí hodnocení škol provádějí nebo se chystají provádět, komparativní výhodu, a to v tom, že její činnost je deklarována školským zákonem. **Školský zákon ukládá ČŠI povinnost hodnotit školy, resp. hodnotit podmínky, průběh a výsledky vzdělávání a školských služeb s cílem zjistit, jak je naplňována školská politika státu, resp. jak je účinná podpora rozvoje osobnosti dítěte, žáka či studenta ze strany příslušné vzdělávací instituce v ČR** (ust. § 12 odst. 1, 2 a 3; ust. § 174 odst. 1, 2 a 6 Sb., školského zákona).

Školským zákonem a dále prováděcím předpisem (vyhláška č. 17/2005 Sb., o podrobnějších podmínkách organizace ČŠI), je ČŠI také stanovena povinnost předkládat každoročně MŠMT ke schválení **Kritéria hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání a školských služeb (dále kritéria hodnocení), která spolu s Plánem hlavních úkolů (dále PHÚ) jsou nejdůležitějšími dokumenty ČŠI.**

22 kritérií s řadou subkritérií uspořádaných do osmi skupin (odkaz na www.csicr.cz) vytváří systém nebo jednoduše „osnovu“, podle které je škola cyklicky hodnocena Českou školní inspekcí. Kritéria jsou každoročně novelizována proto, že reagují na změny či úkoly, které s sebou přináší postupující kurikulární reforma nebo vyvíjející se školská politika státu. Taktéž je každoročně schvalován PHÚ.

Kritéria tvoří **národní hodnotící rámec vzdělávací soustavy v ČR**, vzhledem k úkolům, které ČŠI plní a má nastaveny ve své koncepci do roku 2013 a také například k terminologii, kterou užívá novelizovaná vyhláška č. 225/2009 Sb., nebo Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále RVP ZV).

Jestliže provedeme srovnání externího hodnotícího rámce ČŠI s oblastmi předepsanými pro vlastní hodnocení škol rámcově legislativou s doporučenými oblastmi pro autoevaluaci, které uvádí RVP ZV pro tvorbu školního vzdělávacího programu, nalezneme průnik. Půjdeme-li dále, průnik můžeme spatřit i v nástrojích a metodách, se kterými školy i ČŠI při hodnocení pracují (dotazníky, interview, hospitace, analýzy, testy apod.).

Tab. č. 1 - Srovnání oblastí hodnocení

Vyhláška č. 15/2005 Sb. – oblasti vlastního hodnocení	RVP - oblasti autoevaluace	Kritéria hodnocení ČŠI – skupiny hodnocení
Podmínky ke vzdělávání	Materiální, technické, ekonomické a hygienické podmínky Soulad ŠVP a RVP	Rovnost příležitostí ke vzdělávání Předpoklady pro řádnou činnost školy
Průběh vzdělávání	Výuka Individuální vzdělávací potřeby	Průběh vzdělávání
Podpora školy žákům a studentům, spolupráce s rodiči, vliv vzájemných vztahů školy, žáků, rodičů a dalších osob na vzdělávání	Spolupráce s rodinami žáků a širší komunitou Školní klima	Partnerství
Výsledky vzdělávání	Vyučovací hodnocení žáků	Úroveň klíčových kompetencí dosahovaných prostřednictvím vzdělávacího obsahu Výsledky vzdělávání na úrovni školy
Řízení školy (personální práce, DVPP)	Práce učitelů, vedení školy	Vedení školy
Úroveň výsledků práce školy, vzhledem k podmínkám a ekonomickým zdrojům	Výsledky vzdělávání	Celkové hodnocení školy

Mohlo by se zdát, že školský systém hodnocení je dokonalý a nic mu neschází. Z inspekční činnosti máme ověřené informace, že autoevaluace se ve školách provádí a vlastní hodnocení je zapracováno ve školních vzdělávacích programech ZŠ. Přesto však některé nedostatky přetrvávají, a to jak ve formální, tak praktické rovině.

Jaké jsou zkušenosti České školní inspekce s vlastním hodnocením škol a čím vlastní hodnocení pro ČŠI je?

Vlastní hodnocení škol je pro ČŠI jedním z podkladů pro inspekční činnost. I když inspekce neposuzuje formu vlastního hodnocení, inspektoři velmi rychle poznají, zda se jedná o hodnocení formální (hodnocení typu statistický výkaz nebo výroční zpráva) s výčtem náhodných úspěchů připomínajícím výroční zprávu nebo se jedná o hodnocení manažerské, které je účinnou zpětnou vazbou pro vedení školy s informacemi o řízených procesech ve škole. Je založeno na poznání kvality a efektivity vnitřních procesů, jejichž podstatu tvoří kritické zhodnocení reality s řadou přijatých opatření s cílem zajistit pro vzdělávání žáka takové podmínky, aby žák úspěšně absolvoval školní vzdělávací program. K nežádoucímu statistickému způsobu hodnocení přispívají často málo funkční pedagogické rady, jejichž závěry jsou spíše shrnutím výsledků vzdělávání za určité období bez zásadních opatření, týkajících se školy jako celku (jestliže to ředitel připustí). Kvalitní sebehodnocení se tak stává zrcadlem vyzrálosti systému managementu jakosti, resp. managementu organizace.

Česká školní inspekce v terénu zaznamenala řadu problémů, které školy s hodnocením mají.

1. stanovení kritérií hodnocení.

Žádný předpis totiž neurčuje, podle jakých kritérií školu hodnotit. Jestliže jsou parametry, resp. kritéria hodnocení vybírána účelově, bez kontextu nebo z různých nekompatibilních soustav a s výsledky hodnocení je nakládáno nahodile nebo účelově, pak hodnocení nemůže plnit a také neplní základní funkci, kterou je získání validního podkladu pro strategii zlepšení organizace.

2. interpretace sesbíraných dat.

Stávají se případy, že jeden a tentýž výsledek je reprodukován zcela odlišně.

3. zaměření na podmínky vzdělávání (materiální, finanční, personální apod.)

Při inspekcích bylo také zjištěno, že školy se při hodnocení více než na celkové výsledky.

Česká školní inspekce se problému vlastního hodnocení škol věnuje dlouhodobě. Již v roce 2004 a 2005 se uskutečnily inspekce se zaměřením na autoevaluaci v základních a středních školách. Ve školním roce 2005/2006 byla problematika

vlastního hodnocení škol zařazena do Plánu hlavních úkolů ČŠI a jeho sledování bylo rozšířeno také na mateřské školy. Tematické zjištění bylo realizováno v 1117 školách ve všech krajích ČR. Z výroční zprávy za školní rok 2005/2006 vyplývá, že hodnocení mělo jen ojediněle charakter uceleného systému zpětné vazby, převážně šlo spíše o uplatňování jednotlivých prvků sebehodnocení nebo o jeho přípravu. V mnohých školách se vlastní hodnocení opíralo jen o pocity či názory ředitele vycházející z jeho bezprostřední zkušenosti, nikoli o exaktní zjišťování a vyhodnocování jevů v konkrétní oblasti prostřednictvím hodnotících nástrojů. Čím byla škola menší, tím neformálnější byl proces jejího vlastního hodnocení. Za vlastní hodnocení školy ředitelé někdy považovali zveřejnění statistických údajů a informací. Tam, kde zřizovatel školy vlastní hodnocení vyžadoval, provedli ho ředitelé zpravidla ve výroční zprávě.

Tab. č. 2 – Účinnost vlastního hodnocení (v %)

Druh školy	Poskytuje zpětnou vazbu vzhledem k cílům školy	Vypovídá o silných a slabých stránkách školy	Vypovídá o účinnosti přijatých opatření	Slouží k tvorbě (korekcím) ŠVP	Ovlivňuje DVPP	Ovlivňuje vzdělávací strategie školy	Vede k opatřením ředitele
MŠ	9	6	1	7	1	9	9
1. st. ZŠ	23	10	4	16	12	6	11
2. st. ZŠ	8	7	0	3	0	3	24
SŠ	25	4	1	2	1	6	9

Zdroj: Výroční zpráva ČŠI 2005/2006

Oproti zjištěnému stavu v předchozích letech došlo jen k nevýraznému rozvoji vlastního hodnocení škol. Přístup ředitelů nebyl systematický, školy postrádaly standardizované diagnostické a evaluační nástroje pro hodnocení ostatních oblastí vzdělávání kromě jeho výsledků, kde se orientovaly na testování žáků externími zadavateli (KALIBRO, SCIO, PISA, TIMSS aj.) Zjištěné výsledky vzdělávání žáků v testech však většinou nevedou k vyhodnocování účinnosti vzdělávacích strategií a k opatřením např. v dalším vzdělávání pedagogů. Potvrdilo se, že kritéria hodnocení nejsou často jasně stanovena a školy svá zjištění neporovnávají s žádnou referenční soustavou.

Ve školním roce 2007/2008 bylo ve všech druzích škol zjišťováno:

- Zda má škola zapracováno vlastní hodnocení ve školních vzdělávacích programech (MŠ, ZŠ)
- Jak jsou využity výstupy vlastního hodnocení ve škole (MŠ, ZŠ, SŠ)

Tab. č. 3 – Vlastní hodnocení (VH) ve školních vzdělávacích programech (v %)

Ukazatel	MŠ	ZŠ
Škola má stanoveny oblasti VH	61	86
Škola má stanoveny cíle VH	70	80
Škola má stanovená kritéria VH	51	71
Škola má vypracovány nástroje VH	61	83
Škola má stanoven časový plán VH	59	75

Zdroj: Výroční zpráva ČŠI 2007/2008

Tab. č. 4 – Využití vlastního hodnocení školy (v %)

Ukazatel	MŠ		ZŠ		SŠ	
	plně	částečně	plně	částečně	plně	částečně
VH slouží pro zvyšování kvality vzdělávání	58	23	75	12	75	13
VH je podkladem pro výroční zprávu	68	14	74	12	77	9
Výstupy slouží jako podklad pro opatřením zvyšování kvality školy	64	19	78	13	80	13

Zdroj: Výroční zpráva ČŠI 2007/2008

Ze zjištění za předminulý školní rok vyplývá, že školy začaly brát vlastní hodnocení na zřetel a začaly o jeho účincích přemýšlet.

ČŠI se zapojila do Projektu efektivní autoevaluace škol, který schválila Evropská komise na základě návrhu Stále mezinárodní konference inspektorátů (SICI). Do projektu se zapojilo čtrnáct inspektorátů z různých zemí.

Hlavní cíle projektu:

- stanovit klíčové indikátory pro hodnocení autoevaluačních procesů ve školách
- vypracovat metodiku kontroly autoevaluace škol v rámci členů SICI
- stanovit klíčové silné a slabé stránky při autoevaluaci škol v různých zemích

- provést analýzu vzájemného vztahu mezi autoevaluací a externí evaluací v různých zemích a zjistit možnost nejefektivnějšího vztahu mezi nimi
- vypracovat případové studie efektivní autoevaluace.

Provedená šetření ukázala, že **autoevaluace sama o sobě není cílem** a že nejefektivnější autoevaluace je ta, která **vede** k dobře plánované činnosti směřující **ke změně a zlepšení**. Závěrečná zpráva projektu potvrzuje, že jeden z neúčinnějších způsobů zlepšování kvality vzdělávání žáků je ten, **mají - li školy přiměřenou externí podporu a stimulaci**. Samy však převzou zodpovědnost za zabezpečení kvality pomocí hodnocení své činnosti. Tím se prokázala se **nutnost vytvoření správné rovnováhy mezi externí evaluací a autoevaluací**. Aby byly indikátory smysluplné, je nutné je uplatňovat spravedlivě a důsledně za jakýchkoli podmínek a musí být stanoven **vzdělávací standard** s klíčovými charakteristikami, které jsou nutné proto, aby autoevaluační opatření škol mohla být považována za efektivní.

Česká školní inspekce je přesvědčena, že současný národní rámec kritérií hodnocení škol a školských zařízení uplatňovaný Českou školní inspekcí při externím hodnocení a vymezení obsahu, resp. vymezení rámce zprávy o vlastním hodnocení dle § 8 odst. 2 vyhlášky č. 225/2009 Sb., jsou koncipovány tak, aby národní rámec kritérií ČŠI poskytoval výraznou externí podporu autoevaluaci škol.

Zdroje:

- Výroční zprávy ČŠI 2005/2006, 2007/2008
- Učitelské noviny a Školství – ročník 2007, 2008, 2009
- Zpráva ČŠI - Projekt efektivní autoevaluace škol
- RVP ZV
- Školský zákon, vyhláška č. 17/2005 Sb., 225/2009 Sb.
- Plán hlavních úkolů ČŠI (3 roky zpět)
- Kritéria hodnocení ČŠI (3 roky zpět)